
<https://doi.org/10.54318/eip.2023.nn.339>

NIKOLA NJEGOVAN¹

E-mail: nikola.njegovan@ekof.bg.ac.rs

PRIKAZ KNJIGE: BOJANA RADOVANOVIĆ, „O ČEMU GOVORIMO KADA GOVORIMO O FILANTROPIJI”, INSTITUT ZA FILOZOFIJU I DRUŠTVENU TEORIJU, 2021.

BOOK REVIEW: BOJANA RADOVANOVIĆ, “WHAT ARE WE TALKING ABOUT WHEN WE SPEAK OF PHILANTHROPY?”, THE INSTITUTE FOR PHILOSOPHY AND SOCIAL THEORY, 2021.

JEL KLASIFIKACIJA: D64.

Važnost konceptata slobode i *jednakosti* za čovečanstvo oslikava se u činjenici da budućnost društvenog sistema može ovisiti upravo o ispunjenju pomenutih ciljeva (Drucker, 2011, str. 50-52). Zanimljivo je da u današnjem svetu rastuće nejednakosti pozivanja na Spenserov socijalni darvinizam ne izostaju. Ona su pojednostavljeno oslikana stavom da je „uspeh visoko koreliran sa sposobnošću“. Štaviše, pojavljuje se pojam filantropkapitalizma koji podrazumeva da profitne težnje koje, podstičući inovacije, stvarajući nove proizvode, podižući kvalitet uz niže cene, na najbolji način pokazuju da tržišna rešenja mogu doprineti dobrobiti čitave zajednice. Baš kao ni argumenti koji se suprotstavljaju

1 Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, Kamenička 6, 11000 Beograd, Srbija.

validnosti upotrebe koncepta Paretove efikasnosti (dinamika sistema (Gaus, 2012, str. 93-99), parcijalno uređenje (Gilboa, 2013, str. 85-91)), ni studije koje ukazuju na presudni značaj početne pozicije (Milanović, 2006) ne uspevaju da dopru do mnogih. Otuda se čini da nam promišljanje uloge *filantropije* u savremenom svetu može pružiti izvesne odgovore u pogledu mogućnosti očuvanja (osećaja) *jednakosti* u društvu, što je jedno od važnih pitanja koje otvara knjiga *O čemu govorimo kada govorimo o filantropiji*, autorke Bojane Radovanović, u izdanju Instituta za filozofiju i društvenu teoriju.

Pojam filantropije isprepletan je sa pojmovima altruizma, solidarnosti, pomaganja, darežljivosti i društvenog angažovanja, ali kako autorka ukazuje, filantropija ima svoje distinktivne karakteristike. Da je svaki pokušaj jednoznačnog određenja filantropije koje važi u svim vremenima osuđen na propast svedoči istorijat pojma koji nas navodi na dva važna zaključka: 1) da se značenje termina filantropije menjalo kroz istoriju; 2) da se termin upotrebljava u više značenja. Posmatrajući razvoj značenja filantropije kroz istoriju, od vremena starih Grka do danas, knjiga *O čemu govorimo kad govorimo o filantropiji* ukazuje na važan zaključak da definicija nekog pojma ne mora biti nezavisna od društvenog konteksta: „od božanske ljubavi preko građanske vrline do političke investicije“. Štaviše, tek kada napustimo naše praktične težnje koje se ogledaju u neophodnosti postojanja operativnih definicija, koje „važe“ u svim vremenima i podobne su za sve svrhe, možemo dozvoliti sebi da otvorimo neka važna pitanja. Recimo, da li se filantropija odnosi na *motiv* ili isključivo na *postupanje*? Možemo li ulaganja koja se zasnivaju na poreskim olakšicama i povećanom ugledu po osnovu društvene odgovornosti svrstati u domen filantropije?

Motivi za filantropsko ponašanje su brojni, pa ćemo se osvrnuti na samo neke od njih koji se pominju u knjizi. Budući da altruizam predstavlja važan faktor, ceo odeljak posvećen je evolutivnom tumačenju altruističkog ponašanja.² Zanimljivo je objašnjena sprega između Kanemanovog brzog i sporog mišljenja (Kaneman, 2015) u procesu donošenja odluke o darivanju, skreće se, u hajekijanskom duhu, pažnja na nenameravane posledice ljudske akcije (Hajek, 2002, str. 38-41), a pominje se i pojam društvenog kapitala u kontekstu reciprociteta kao motiva. Pravi se jasna razlika između kontekstualnosti principizma i moralnosti koja ima univerzalni karakter. Otvara se pitanje varljivosti osećanja empatije, a razmatra se i uloga brojnih ličnih resursa. Nezaobilazno je u ovom kontekstu govoriti o pravnim i društvenim normama, kao i moralnosti. Da li je *dužnost* formalno izvedena iz zakona³, ili je ona kako Singer tvrdi, moralnog karaktera, pozivajući se na primer spašavanja života dečaka iz vode po cenu kašnjenja na posao. Ako je žrtva mala u poređenju sa spašavanjem života, postoji moralna dužnost da se dete spasi, tvrdi Singer. Argument predstavlja primenu ekonomskog principa u domenu etike. Potrebno je, Singer dalje ističe, da dajemo sve dok se ne svedemo na tačku u kojoj bismo, ako bismo dali još, žrtvovali nešto što je jednako važno kao život – dok se ne izjednače granični prihod i granični trošak akcije. Problem je, razume se, to što su ove kategorije subjektivnog karaktera (Stigler, 1946, str. 107-109).

Još jednu zanimljivu opasku proisteklu iz iščitavanja teksta predstavlja činjenica da u svetu u kome prvu asocijaciju na filantropie izazivaju veoma bogati pojedinci gotovo za-

2 Napominjemo da pozivanje na Dokinsa u ovom kontekstu ne treba da zavede čitaoca jer se veći deo argumentacije zasniva na ideji grupe selekcije. Videti: (Dokins, 2014).

3 Vrlo zanimljivo je pozivanje na krivični zakonik i Zakon o obligacionim odnosima Republike Srbije u ovom kontekstu (Radovanović, 2021, str. 100).

boravljamo da pomoć može biti nematerijalnog karaktera. Studije koje se usredsređuju na vezu između bogatstva i filantropije i koje filantropiju vide isključivo kroz doniranje materijalnih sredstava, sklanjaju iz našeg neposrednog vidokrug a volonterske aktivnosti. Pored toga, filantropija onih sa ograničenim finansijskim sredstvima često nepravedno ispadaju iz fokusa.

Autorka ukazuje da postoje i druge opasnosti koje iziskuju oprez prilikom razmišljanja o filantropiji. Darivanje ne mora da podrazumeva asimetriju moći, ali to često jeste slučaj, pa na taj način može doprineti očuvanju hijerarhije. Elitna filantropija može da dovede do legitimisanja sistema koji proizvodi nejednakosti. Štaviše, pojavljuju se elementi paternalizma, gde se društvu gotovo nameće vizija opšteg dobra.

Konačno, u sistemu gde se glasanje svakodnevno obavlja na tržištu, novcem, otvara se još jedno zanimljivo pitanje. Da li filantropija u tržišnom društvu predstavlja nešto više od manifestacije tržišnih cena određenih dobara? Knjiga *O čemu govorimo kada govorimo o filantropiji* otvara pomenuta i mnoga druga pitanja i sa razlogom predstavlja deo edicije „O čemu govorimo kada govorimo o“. Reč je o vrlo informativnom tekstu koji podstiče na razmišljanje o večnim problemima i njihovim manifestacijama u okvirima savremenog društva.

LITERATURA

Dokins, R. (2014). *Sebični gen*. Smederevo: Heliks.

Drucker, P. F. (2011). *The end of Economic Man: The Origins of Totalitarianism*. New Brunswick: Transaction publishers.

Gaus, D. (2012). *O filozofiji, politici i ekonomiji*. Beograd: Službeni glasnik.

Gilboa, I. (2013). *Racionalni izbor*. Zagreb: Mate.

Hajek, F. A. (2002). *Pravo, zakonodavstvo i sloboda: novi pogled na liberalne principe pravde i političke ekonomije*. Beograd: Službeni glasnik.

Kaneman, D. (2015). *Misliti, brzo i sporo*. Smederevo: Heliks.

Milanović, B. (2006). *Odvojeni svetovi: Merenje međunarodne i globalne nejednakosti*. Beograd: UNDP Srbija.

Radovanović, B. (2021). *O čemu govorimo kada govorimo o filantropiji*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.

Stigler, G. J. (1946). *The Theory of Price*. New York: The Macmillan Company.
